

Mitä on talouskasvu ja onko se välttämätöntä?

Raimo Lovio

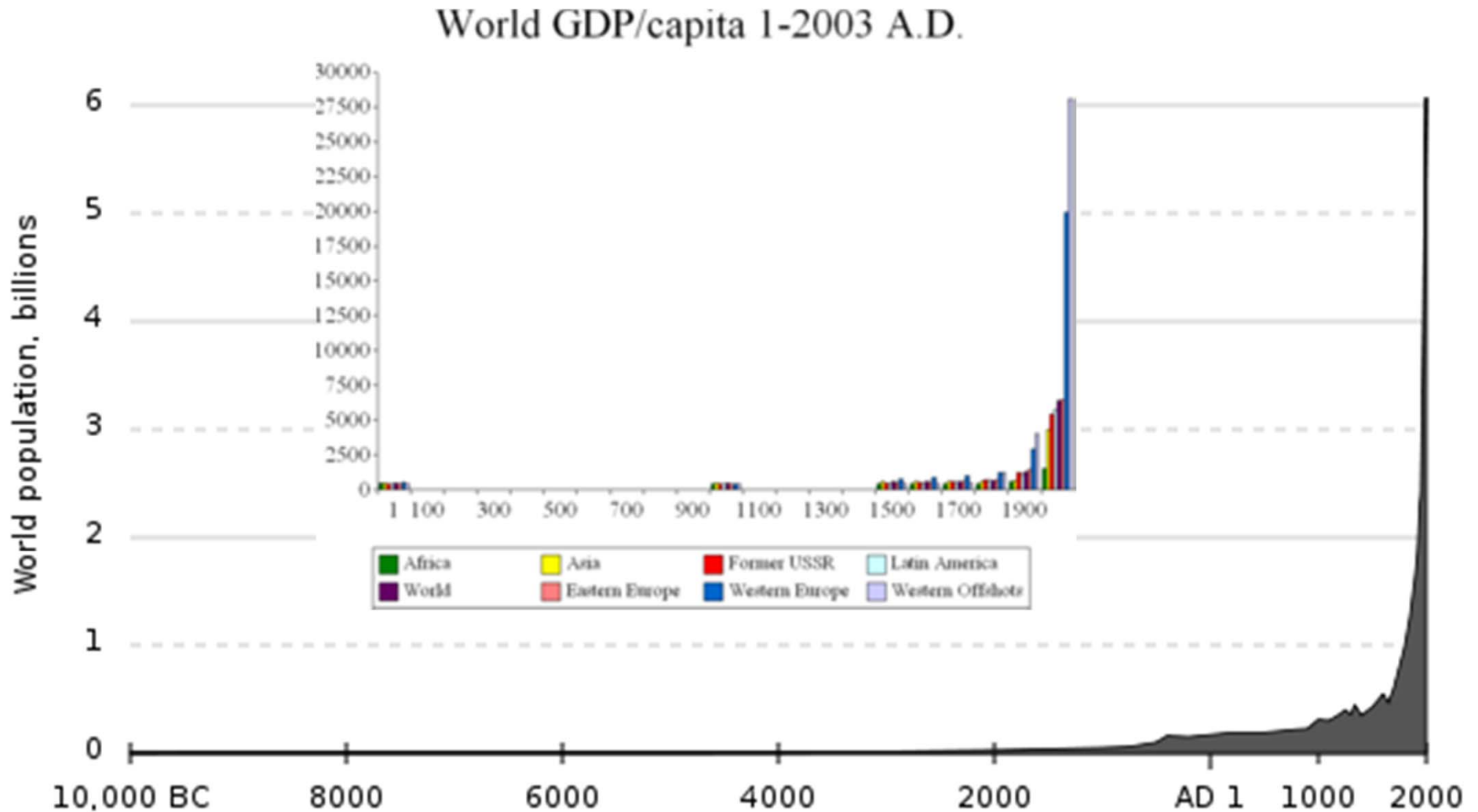
Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu

20.9.2011 Finsif syysseminaari

Keskustelu talouskasvusta

- (1) Mitä tarkoitamme talouskasvulla ja miten sitä pitäisi mitata?
- (2) Onko talouskasvu välttämätöntä, tuiki tarpeellista vai jossain mielessä haitallista nykytilanteessa?
- (3) Kuinka todennäköistä talouskasvu on lähivuosisikymmeninä? Jatkuuko talouskasvu sellaisena kuin se toteutui 1900-luvulla esimerkiksi Suomessa vai olemmeko siirtymässä jollakin tavalla erilaiseen talouskehityksen vaiheeseen?
- (4) Sijoittajien rooli taloudellisen kehityksen resurssiperustan uudistajina?

Viimeaikainen kasvuräjähdys on poikkeus ihmiskunnan historiassa

(1) Mitä tarkoitamme talouskasvulla ja miten sitä pitäisi mitata?

- Perinteinen BKT:n vuotuinen %-kasvu, joka ennen kaikkea mittaa virallisessa taloudessa tehdyn taloudellisen toimeliaisuuden vuotuista laajuutta.
- Hallitusohjelma: ”Suomalaisten aineellisen hyvinvoinnin ja sen jakautumisen, ympäristön tilan sekä sosiaalisen eheyden ja kansalaisten kokeman hyvinvoinnin seurantatietoja sisältävän mittariston yksityiskohdat täsmennetään asiantuntijatyönä valtioneuvoston kanslian asettaman asiantuntijaryhmän ehdotusten mukaisesti käyttäjänäkökulmaa korostaen.”

(1) Keskeiset kysymykset

- Miten hyvin BKT mittaa **taloudellisen** toimeliaisuuden ja kumuloituvan **varallisuuden** kasvua?
- Miten hyvin BKT mittaa **ihmisten hyvinvoinnin** kehitystä?
- Miten huomioida mittauksessa talouskasvun edellyttämä **aineellisten luonnonresurssien ja muiden ns. ekosysteemipalveluiden käyttö?**
- Yleinen johtopäätös: talouskasvua on syytä mitata ja arvioida käyttämällä useita rinnakkaisia mittareita (luonto \longrightarrow talous \longrightarrow hyvinvointi)

(2) Onko talouskasvu välttämätöntä, tarpeellista vai haitallista?

- Ns. degrowth-kriitikoiden käynnistämä keskustelu muutama vuosi sitten
- Esimerkki: Tim Jackson: Hyvinvointia ilman kasvua. Rajallisen planeetan taloustiede. HS-kirjat 2011.
- Käsitystä selostavat mm. Maria Joutsenvirta, Timo Järvensivu & Paavo Järvensivu: Epilogi: hyvinvointia lisäävä liiketoiminta kasvuttomassa yhteiskunnassa; kirjassa Joutsenvirta ym. (toim.) Vastuullinen liiketoiminta. Gaudeamus 2011.

(2) Degrowth-kriitikoiden perusväitteet

- Talouskasvun sijasta meidän pitäisi olla ensisijaisesti kiinnostuneita hyvinvoinnin kasvusta.
- Talouskasvu ei - tietyn rajan ylitettyään - lisää ihmisten hyvinvointia.
- Nykyinen talouskasvu johtaa luonnonresurssien kriisiytyvään ylikäyttöön ja siksi aineellista kasvua on hillittävä.
- Kasvua on pääasiassa hillittävä kehittyneissä maissa, jotta köyhien maiden kasvulle jäisi resursseja.
- Talouskasvun hillitseminen on tapahduttava hallitusti, jotta se ei aiheuta äkillisiä ongelmia, esimerkiksi työllisyyden suhteen.

(2) Mutta talouskasvu on nykyisessä yhteiskuntajärjestelmässä välttämätöntä! Vai onko?

- Kasvupyrkimys on toki ollut elimellinen osa ”kapitalismin” historiaa, mutta
- A: ”Kapitalismin” syvin olemus ei ehkä sittenkään ole kasvu, vaan luova tuhoutuminen (Joseph Schumpeter: Creative destruction), uudistuminen, vanhan korvautuminen uudella, esimerkiksi paperin korvaaminen sähköisellä viestinnällä.
- B: Yritystasolla kannattavuus (joka on kaikkein tärkein asia) ei aina kulje käsi kädessä kasvun kanssa eivätkä todellisuudessa yritykset kasva jatkuvalla syötöllä. 98,8 % suomalaisista yrityksistä on pieniä alle 50 hengen yrityksiä.
- C: Kululatiivinen vaurastuminen perustuu tulojen ylijäämään suhteessa menoihin, mutta se ei sinänsä edellytä vuotuisen tuotteen jatkuvaa (varsinkaan eksponentiaalista) kasvua.
- Johtopäätös voisi siis olla: kasvun hidastuminen ei sinänsä uhkaa nykyisen - joustavaksi ja muuttuvaksi osoittautuneen – yhteiskuntajärjestelmämme perusteita.

(2) Mutta talouskasvu on nykyisessä tilanteessa tuiki tarpeellista! Vai onko?

- ”Kansantalous joutuu epätasapainoon, jos talous ja bruttokansantuote eivät kasva. Häiriötilanteessa talousriskit toteutuvat mielivaltaisesti ja kohtelevat kansalaisia epätasa-arvoisesti.” (Chydenius 03/2011)
- Epäilemättä monet asiat on viritetty sen varaan, että BKT kasvaa (velkojen maksu, sijoitusten kehitys, työllisyyden taso jne.) ja jos näin ei olisi, niin asiat jouduttaisiin laskemaan ja osin organisoimaankin uudelleen.
- Kuitenkin huomattava, että kaikki BKT:n elementit eivät ole samanarvoisia vaurastumisen tai hyvinvoinnin kannalta:
 - Ääriesimerkki: SIPRI:n mukaan vuonna 2010 maailman sotilasmenot olivat 1630 miljardia US dollaria (2,6 % BKT:sta keskimäärin) = yli 2 kertaa enemmän kuin Finsifin jäsenten hallinnoimat varat (n. 565 miljardia euroa)
- Voimme siis lisätä vaurautta ja hyvinvointia parantamalla BKT-kakun sisältöä ilman sen koon kasvattamista johonkin rajaan saakka.

(3) Miksi taloudellinen kasvu näyttäisi olevan hidastumassa 2010-luvulla?

- Kehittyneissä länsimaissa väestön (ja työvoiman) kasvu on vähäistä (ilman siirtolaisuutta) ja onneksi kaikkiaankin väestön kasvu on (tuskallisen) hitaasti alenemassa. Tarve kasvaa pienenee.
- Kehittyneissä länsimaissa taloudet ovat osittain velkaantuneet.
- Kasvun ja varsinkin aineellisen tuotannon painopiste on siirtynyt Aasiaan, Latinalaiseen Amerikkaan ja Afrikkaan, mikä on omiaan tasaamaan jättimäisiä globaaleja tuloeroja.
- Luonnonvaroista ja ekosysteemipalveluista joudutaan todennäköisesti maksamaan huomattavasti enemmän kuin tällä hetkellä (raaka-aineiden hintojen nousu, energiajärjestelmän uudistamisen vaatimat investoinnit, jne.)
- Voimme ajautua suoranaiseen resurssikriisiin (vrt. globaali kaivosbuumi), kun väestö kasvaa 7 miljardista 9 miljardiin kotiplaneetallamme.

(3) Keskeisin kysymys

- ”... ympäristön ja luonnonvarojen asettamat kasvun rajat ovat tulleet näkyviksi. Lähes kaikki ovat yhtä mieltä siitä, että nykymeno on kestänytöntä luonnon ja maapallon resurssien näkökulmasta. Energian ja materiaalien käytön määrää on hillittävä.” (toimittaja Antti Härkönen Chydenius 3/2011,9)
- Mutta näinhän sanoi Rooman klubi jo 40 vuotta sitten?

(3) Optimististen taloustieteilijöiden ajatus 1

- ”... tuotteiden arvo on aiempaa vähemmän sidoksissa valmistukseen käytettävien materiaalien arvoon. ... Digitaalisessa yhteiskunnassa arvo erkanee materiasta.” (Matti Pohjola, Avista 1/2011, 8)
- ”Talouskasvulla ei ole rajoja näköpiirissä olevassa tulevaisuudessa – varsinkin kun länsimaissa kasvu on jo pitkään perustunut palveluiden kasvuun ja niiden laadun parantamiseen.” (Mika Maliranta, Chydenius 3/2011, 10)

(3) Optimististen taloustieteilijöiden ajatus 2

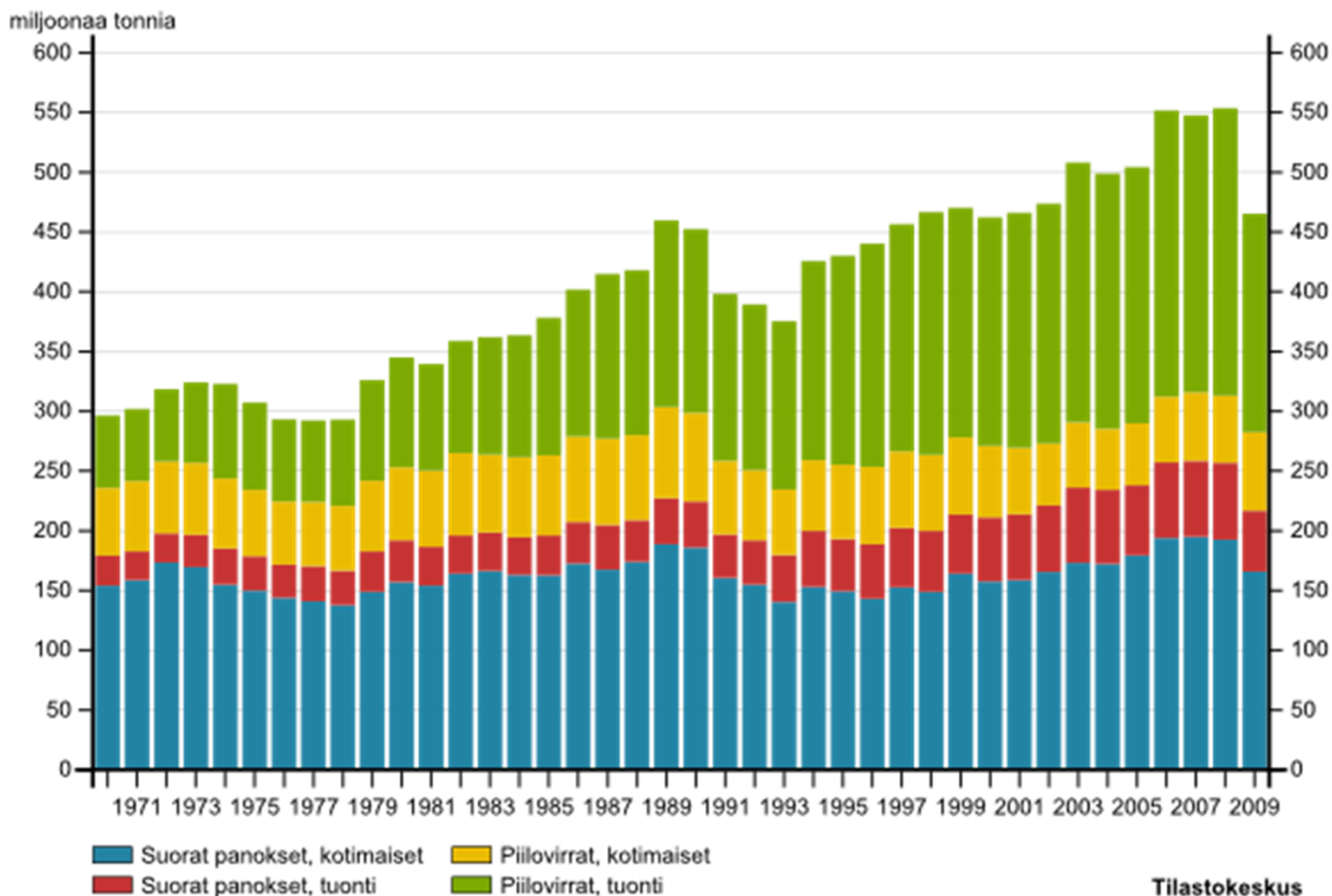
- ”Vähäarvoisiakin materiaaleja oikealla tavalla yhdistelemällä voi saada aikaan mittaamattoman arvokkaita asioita. Talouskasvu ei voi maailmasta koskaan loppua, sillä olemassa olevia 10^{17} alkuainetta voi yhdistellä peräti $2^{10^{17}} = 1,7 \times 10^{35}$ erilaisella tavalla. Liki ääretön määrä arvokkaita innovaatioita on siksi vielä keksimättä. Ongelma vain on, että emme etukäteen tiedä mitä ne ovat.” (Matti Pohjola, Avista 1/2011, 8)

(3) Pessimistisemmän taloustieteilijän kysymyksiä

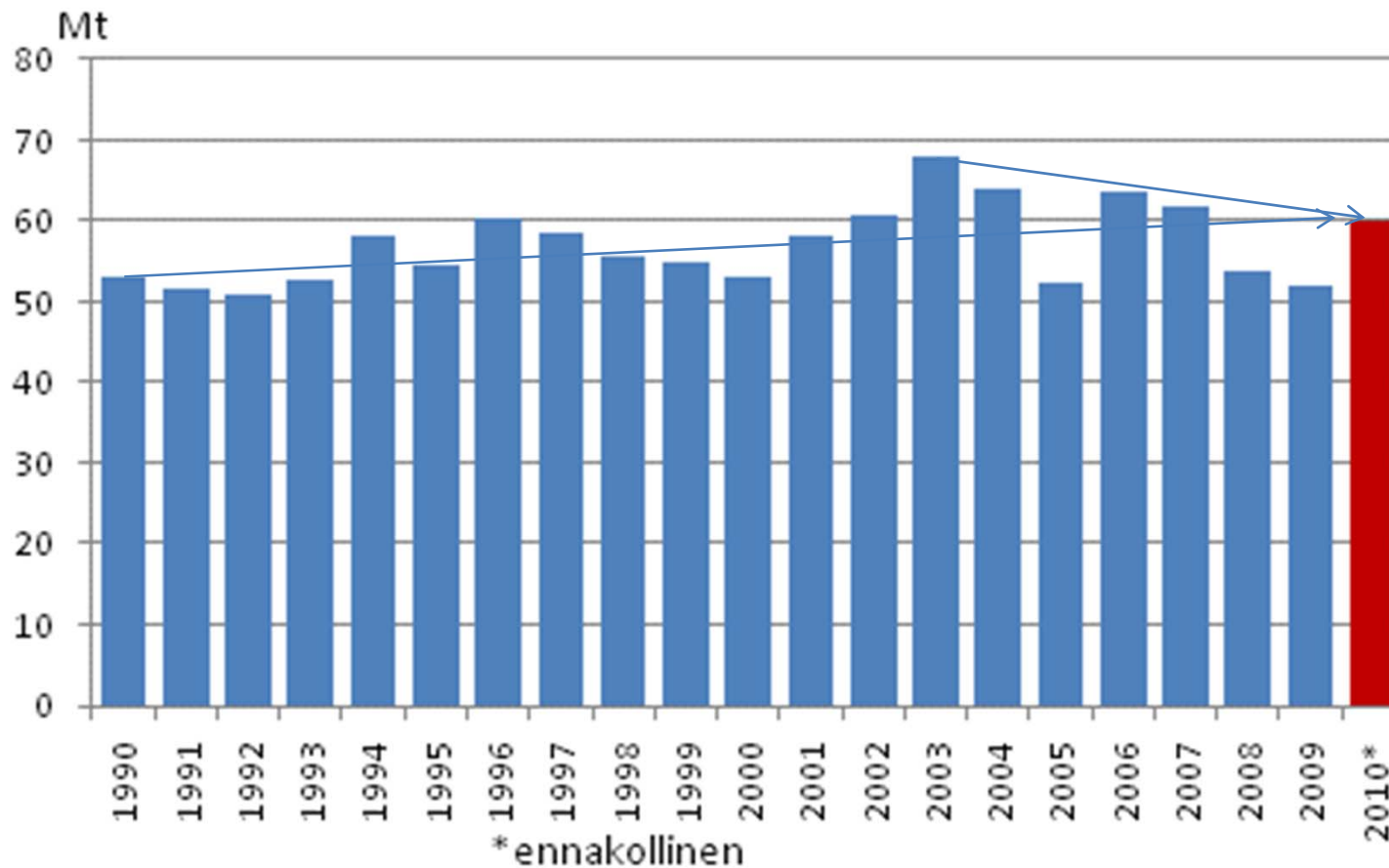
- Onko täysin aineettomia palveluja edes olemassa? Jokainen Google-haku synnyttää pienen energiavirran, jokainen oopperanäytös suuren.
- Jos siirrämme aineellisen tuotannon Suomesta Kiinaan, muuttaako se tilannetta kotiplaneettamme kannalta lainkaan?
- Aineellisen *tuotannon* siirtäminen ei vaikuta aineellisen *kulutuksen* määrään Suomessa.
- Pystymmekö todellisuudessa alentamaan talouden energia- ja materiaali-intensiteettiä niin nopeasti, ettei tuotannon ja kulutuksen kasvu (ns. rebound-efekti) syö saavutettua tehostamishyötyä?

(3) Suomen luonnonvarojen kokonaiskäyttö on kasvanut kun tuontipanokset otetaan huomioon

Luonnonvarojen kokonaiskäyttö 1970-2009

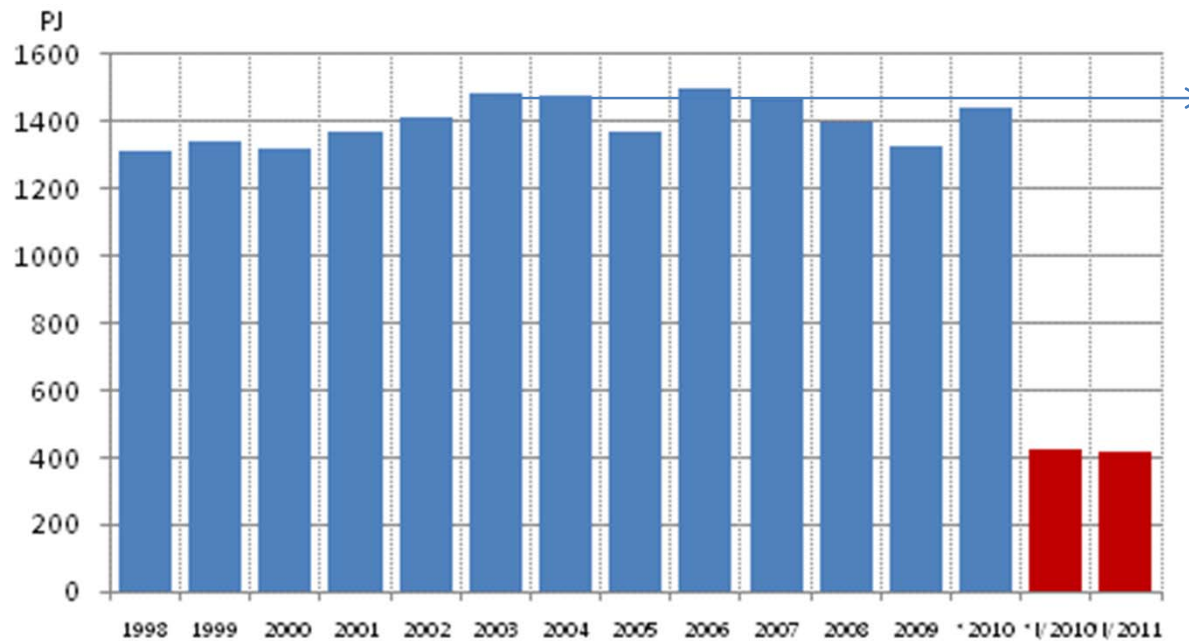
(3) Suomen CO₂-päästöt energian tuotannosta ja kulutuksesta eivät laskeneet lainkaan 1990 - 2010

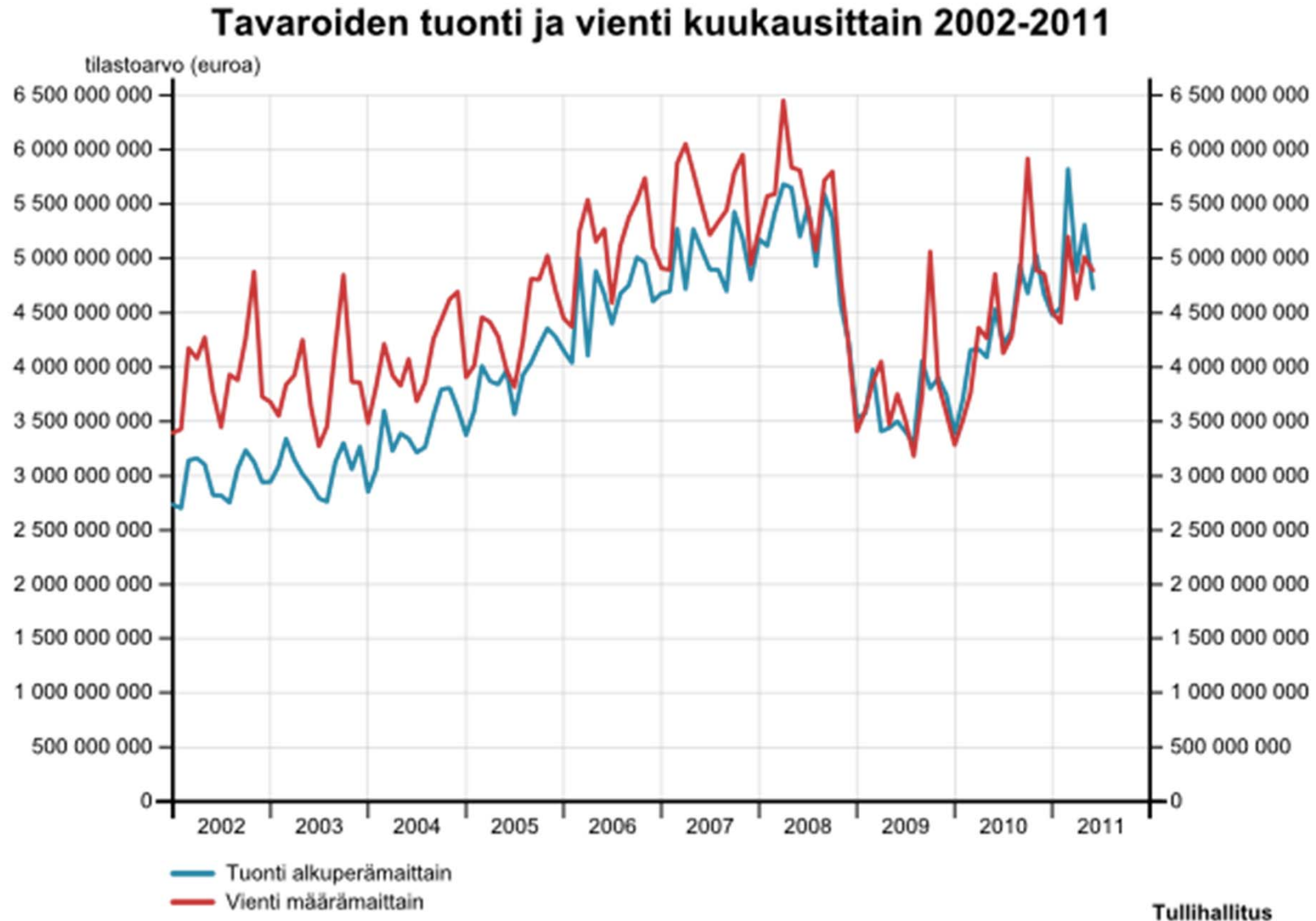
(4) Paradoksaalinen johtopäätös

- **Mitä enemmän haluat talouden (aineellista) kasvua, sitä enemmän sinun on sijoitettava ”ekotehokkuuden” parantamiseen:**
 - On vältettävä sijoittamista aloille, joiden talous- ja hyvinvointivaikutukset suhteessa käytettyihin luonnonresursseihin ovat vähäiset.
 - On sijoitettava rohkeasti ja pitkäjänteisesti yrityksiin ja aloille, joissa tehdään tai voidaan tehdä merkittäviä ekotehokkuutta lisääviä innovaatioita.
 - Sijoittajien on vaadittava kaikilta yrityksiltä uskottava skenaario yrityksen ekotehokkuuden parantamisesta ehtona merkittäville sijoituksille.
- **Lisäksi**
 - On vaadittava valtioita kiristämään normistoja (niin globaalisti kuin mahdollista) markkinoiden luomiseksi uusille teknologioille.
 - On markkinoitava kuluttajille entistä paremmin ekotehokkaita tuotteita.

(4) Mahdollisuuksia toki on: Suomen energian kulutus ei ole kasvanut sitten vuoden 2003

(4) Ja tarvetta uusille vientituotteille on!

(4) Sijoittaminen peruselinkeinoihin ja niiden kehittämiseen

- Mitä lähemmäksi ajaudumme resurssikriisejä, sitä arvokkaammiksi aineellista tuotantoa, kulutusta ja hyvinvointia ylläpitävät perusvarannot ja -toiminnot käyvät.
- Raaka-aineet, elintarvikkeet, vesi, rakentaminen, energia
- On vastuullisempaa sijoittaa todellisiin fundamentteihin kuin vain ”vihaisiin lintuihin”

(4) Hajautettu sijoittaminen energia-alalle

- Energiatehokkuus (50 %)
 - Kaikki alat
 - ESCO-tyyppiset liiketoimintakonseptit ja -yritykset
- Uudet energiateknologiat (50 %)
 - Hajautettu portfolio eri teknologioiden suhteen, koska voittavat teknologiat eivät vielä tiedossa
 - Pitkäjänteisyys: kun ”tuulipukukansa” jonottaa aurinkoteknologiayritysten osakkeita, niin ...